

Referat fra møte i KISP 22. september 2021

Tilstede fra KISP:

Ragnhild Mestad (leder), Pål Kristian Balstad, Per Bondevik, Robert Mood, Lovisa Mienna Sjøberg, Sofie Nordvik, Mattias Slettholm (KISP 15/21-1721 + 19/21), Elin Finnseth Sæverås (observatør fra NKR, KISP 15/21-19/21)

Forfall: Kåre Eriksen, Ina Libak

Tilstede fra sekretariatet:

Per-Ivar Våje (KISP 17/21-19/21), Hans-Jürgen Schorre (KISP 17/21-19/21), Einar Tjelle (KISP 17/21), Guro Almås (referent)

KISP 15/21: Godkjenning av innkalling og dagsorden

Vedtak:

Innkalling og dagsorden ble godkjent. Sak 18/21 ble flyttet frem til kl. 13.45 slik at Mathias kunne være med på denne.

KISP 16/21: Godkjenning av protokoll fra KISP 19. mars 2021

Vedtak:

Protokollen ble godkjent.

KISP 17/21: Fra kode rød til bærekraftig utvikling (faglig del/diskusjon)

Lydia Machaka (CIDSE Brussel/Sør-Afrika): Klimaendringenes konsekvenser i Sørlige Afrika
(deltok på Teams)

Momenter fra Lydias innledning:

- Den nyeste IPCC-rapporten viser at klimaendringene skjer raskere enn vi har visst tidligere. I Afrika vil klimaendringene ha konsekvenser på lang sikt for hele kontinentet, som vannmangel og tørke.
- På Madagaskar ser vi nå alvorlig tørke og sult, og 1,3 millioner er på randen av overlevelse.
- Matsikkerheten er svekket og dødeligheten for barn under fem år påvirkes.
- CIDSE ser på klimaendringene ut fra prinsipper om «Equity, justice and fairness»
- Afrikanske lands myndigheter mangler kapasitet til tilpasning
- Alle subsidier av olje og gass må avsluttes umiddelbart
- Det må investeres tungt i fornybare energikilder. Det er behov for en endring fra fossile til økologiske alternativ.

Fra CoP 26 forventer vi:

- Finansieringsgapet må tettes
- Olje- og gassutvinning må stanses umiddelbart. 2030 er for sent.
- Klimatilpasning: Vi trenger beslutning som følger opp Warszawa-mekanismen

- «Adaptation Day» under CoP 26 vil brukes til å skape oppmerksomhet om tilpasning, på CoP og gjennom sosiale medier osv.

Per Ivar Våje, Kirkerådet: Hva står på spill på COP 26?

Norges offisielle mål om 50-55 prosents reduksjon i Norges utslipp innen 2030 er en halv seier for sivilsamfunnet, siden 55 prosents kutt var et hovedkrav i rapporten «Norway's Fair Share» utgitt av ForUM for utvikling og miljø, Kirkens Nødhjelp m.fl. i 2018.

Men det andre målet som sivilsamfunnet foreslo, om finansiering, er ikke nådd. I årets budsjett er det annonsert 2 millioner til klimafinansieringer, det er egentlig en konkretisering av det som allerede er sagt tidligere.

ForUM-organisasjonenes budskap til norske myndigheter er at vi, i tillegg til mål, må ha planer for hvordan vi skal nå målene. Det trengs en oppdatert plan med klimabudsjett og sektorvise mål i budsjettet. Langsiktig strategi for hvordan olje og gass-sektoren skal omstilles på en rettfærdig måte. Det er et forslag om en «Beyond oil and gas alliance» -at Norge går sammen med andre oljeproduiserende land som frivillig bestemmer seg for å redusere produksjonen av olje og gass.

Tap og skade (loss and damage): Særlig kirkelige aktører, men også andre sivilsamfunnsaktører har hatt stort fokus på tap og skade i klimaforhandlingene, ut fra argumentet om at fattige rammes hardest av klimaendringene.

Ny KN-rapport viser at det er mulig, det er snakk om politisk vilje.

Warszawa-initiativet for tap og skade er fulgt opp av Santiago-nettverket. Dette må følges opp.

Oppfordring til at Norge må gå foran og sikre barn og unges deltakelse i klimaforhandlingene. Norge har jobbet bra med dette, og må bidra til at andre land også gjør dette mer.

Art 6 i Paris-avtalen: Kvotehandling og markedssamarbeid.

- Her er det viktig at det ikke blir dobbelttelling (de som betaler og de som gjør kutt)
- Må ha sosiale og miljømessige sikringsmekanismer
- Urfolks og lokalsamfunns rettigheter må beskyttes

Vi oppfordrer til femårige tidsrammer for nasjonale mål, mot tiårige som er nå. Dette vil være i tråd med syklusen for NDCs (Nationally determined contributions) som er det som meldes inn i klimaforhandlingene.

Momenter fra samtalen i KISP

- Grønne klimafond -hvor ligger det? (jfr. Bidens utspill i går)
- Biden har ført USA tilbake på banen -er nå førende i stedet for sinke som de var før
- Klimafond -100 mrd dollar per år -har ikke blitt betalt inn i tilstrekkelig grad
- Det grønne klimafondet (GCF) har tradisjonelt brukt mest penger på utslippskutt, og har dekket mye av utslippskuttene, men nesten ingenting til tilpasning. Dette er en low key men hard diskusjon. Det er et viktig fond for å bidra med penger. De gir mindre i form av lån, som er viktig for å hindre nye gjeldskriser.

- Kina annonserte i går at de vil slutte å finansiere kullutvinning i andre land.

- Å akselerere utfasing av kull er nevnt spesifikt i avtaleutkastet

-Viktig at Kina kommer med nå, det er med å skape ny dynamikk. Halvparten av verdens kullkraft vil ikke bli realisert.

- Hvordan sikrer man i fondet at klimakutt-tiltakene ikke går ut over urfolks rettigheter? Hvordan sikrer vi at urfolk har en stemme?

- I Katowice ble det forhandlet fram at man «as appropriate», skal ta hensyn til urfolksrettigheter når man bestemmer tiltak. Den ordlyden er ikke så betryggende. Kina er største steinen her.

Marie Storli, *Rethinking Economics Norge: Fra Kode rød til bærekraftig utvikling: En ny økonomi?*

Se vedlagte presentasjon.

Momenter fra samtalen i KISP:

- Evig veksttankegang er ikke bærekraftig

- Hvordan kan kirken være med på en ny tenkning -å avmaterialisere samfunnet vi lever i?

- Dette handler om «internalisering av eksternaliteter» i økonomisk språk. Smultringen er pedagogisk og fin. Men hvordan forholder den seg til det som går over nasjonale grenser, skatt, handel, hvem betaler prisen for råvareuttak etc. Hvordan kan smultringen brukes i praksis for å hindre at fattige faller ned i den innerste sirkelen -i en global økonomi?

- Vi i høyforbruksland må konsentrere oss om å komme innenfor den økologiske modellen

-Er det diskusjon om hvordan man kan få til modellen på mer internasjonalt nivå?

- Dette er visjonært og fremtidsrettet. Kan lokale aktører som kirker bruke modellen?

- Modellen har makro- og også noen mikro-økonomiske muligheter. Regnskap -klimaregnskap - brukes inn i en kirke-sammenheng?

- Hvordan får vi til å ikke ha økonomisk vekst som mål? Trepertssamarbeidet i Norge bygger på vekstprinsippet. Selv om vi får til bærekraftig bruk av ressurser vil det fortsatt være aktivitet som produserer økonomisk vekst?

-Smultringmodellen er vekstagnostisk, vekst er et middel, ikke et mål. Per Espen Stoknes sin bok grønn vekst: insisterer på at vi må ha grønn vekst, fordi man er fanget i narrativet om at vi må ha vekst. Men i virkeligheten er det vi må, å redusere det økologiske fotavtrykket. BNP inngår over og under brøkstreken. Det du står igjen med er bruken av naturressurser. Vi bør ta det som utgangspunkt, det skal vi få til. Hva som skjer med veksten er ikke det viktige. Degrowth-teorien er også fanget i narrativet om økonomisk vekst («vi må ikke ha vekst»). Jeg tror ikke økonomien vil krympe hvis vi skal få til rask nok omstilling.

-Tror det vil innebære så mye arbeid at heller ikke arbeidsledighet vil bli et problem. For eksempel i landbruket: Økologisk dyrking er mer arbeidsintensivt. Mye sirkulærøkonomi vil innebære sysselsetting, å samle ting inn for å re-produsere vil være mer arbeidskrevende. Inflasjon vil være en utfordring. Kanskje utvide tankene om inflasjon. I dagens pengepolitikk er styringsrenten verktøyet som skal regulere produksjonen. Vi må etablere en mye sterkere relasjon mellom finans- og pengepolitikk.

-Smultringen sier ikke hvordan du skal gjøre det, eller hva resultatet skal være. I denne måten å tenke på verden på, må løsningene forankres blant folk. Amsterdam: kontakt med grasrot, nabolags-nivå på

planlegging. Jo nærmere, jo mer info har man. I Amsterdam bruker de: Økologisk og sosialt bærekraftig, begge langs 2 dimensjoner: Lokalt og globalt.

-Kate Raworth snakker ikke så mye om dette, men blir komplementert her av Mariana Mazzucato i boken Mission Economy (norsk: En ny økonomi), utforsker Mazzucato hvordan stat og næringsliv kan samspille. Raworth og Mazzucato resonnerer godt med hverandre.

-Hvis vi hadde begynt å prise utslipp for 30 år siden hadde det kanskje vært nok. Nå må vi gjøre noe mer i tillegg. Kreve en stat som er villig til å gå inn, bane vei og ta risiko

- Har kapitalismen noen gang fungert egalitært? På globalt nivå har vi global apartheid?

- På globalt nivå har vi den samme utnyttingen. Men jeg ser ingen grunn til at økonomien ikke skal kunne fungere uten slaveri. I Norge, hvor vi har en relativt komprimert inntektsfordeling, legger det et tak på hvor luksuriøst det kan være å være del av den rike befolkningen. På globalt nivå vil samme skje, vi vil få et tak. Mange forbruksvarer vil bli dyrere, men det vil ikke bety at vi må gå ned i levestandard. Tjenester vil bli rimeligere, som å klippe håret og spise ute.

-Landrettigheter, naturressurser, hvem er det vi ofrer -hvem må betale prisen?

KISP 17/21: Fra kode rød til bærekraftig utvikling (vedtakssak)

Saksordfører: Sofie Nordvik

Hans-Jürgen Schorre fra sekretariatet presenterte prosessen og sakspapiret til Kirkemøtet-saken.

Komiteen diskuterte sine innspill til KM-saken og vedtaket i saken.

Komiteen behandlet også forslaget til uttalelse fra KISP som ble sendt ut med sakspapirene.

Vedtaket:

En komité bestående av Lovisa, Sofie og AU-medlemmene ble satt ned for å slutføre innspillene i samarbeid med Guro. Begge dokumenter sendes KISP-medlemmene for godkjenning før de oversendes Mellomkirkelig råd. Uttalelsen sendes til partiene i regjeringsforhandlinger.

Se vedlegg:

- **Uttalelse «Kode rød for menneskeheten: Svikter vi vår neste?»**
- **Anbefaling til Mellomkirkelig råds delegater til Kirkemøtet**

KISP 18/21: Kirken som økonomisk aktør og ansvarlig forvalter (diskusjons- og innspillssak)

Saksordfører: Robert Mood

Momenter fra samtalen i KISP:

- Kirken må generelt jobbe med å legitimere sin rolle, og hevde seg som selvstendig røst. Mange er fortsatt vant til å se på kirken som del av embetsverket.

- En rød tråd i dokumentet kan være Ingen skal utelates -kirkens aktivitet må ikke på noen måte gå ut over de svakeste. En annen rød tråd kan være bærekraftsmålene.
- Er dette et område hvor kirken kan tenke strukturert om å skape arenaer/møteplasser?
- Å forvalte egne penger på god måte er god vei for kirken, og gjerne strengere enn SPU
- Kirken bør også bidra til å holde SPU ansvarlig -Det er våre penger! Kreve at SPU investerer bærekraftig, ikke på måter som motarbeider bærekraftsmålene. Kirken kan peke på etikken uten å ha alle svarene.
- Er det føringer for at Den norske kirke skal investere i norske fond /norske interesser?
- Menighetsråd som forvalter midler må ha en diskusjon om hva de gjør med pengene sine -sette dem i fond, og i tilfelle hvor/på hvilke vilkår/retningslinjer?
- Norges kristne råd (NKR) har sett på innkjøp i kirkene med innsteget globale leverandørkjeder. Vi gjør ofte ikke bruk av de muligheten vi allerede har. Hvorfor det?
- Fairtrade trenger en renessanse i kirkene våre. Det er et konkret og effektivt virkemiddel. Det er mange vikarierende argumenter der ute for ikke å handle fairtrade.
- Etisk bankguide er et nyttig verktøy
- KM-vedtaket bør inkludere tiltak på enkeltmenneske- og menighetsnivå, f.eks. å bruke Fairtrade-produkter.
- Vi må ned på menighetsnivå, ny kirkeordning kan være kompliserende.
- Viktig å jobbe med Kirkelig arbeidsgiverorganisasjon (KA).
- Ta inn biologisk mangfold -under Vern om skaperverket (knyttet opp mot bærekraftsmålene)
- Bør vurdere å ta inn handel med varer produsert av okkupant på okkuperte områder (Tibet, Vest-Sahara, Palestina). Flere og flere kirker går inn for å være «okkupasjonsfrie» kirker.
- Åpenhetsloven blir viktig for å guide oss videre
- Kirken bør være ledende på etikk i innkjøp men også ansettelser. Dette er et stort område i Norge - vi må feie for egen dør. Anstendig lønn er et viktig tema. De som mangler norsk-ferdigheter har lav lønn i forhold til kompetansen de har.
- Norge er storeksportør av kommando- og kontroll-systemer, som er klassifisert som B-materiell og dermed lovlig å eksportere.

KISP 19/21: [Norges handlingsplan for bærekraftsmålene \(1. gangs behandling\)](#)

Sondre Matias Nave fra ForUM for Utvikling og Miljø innledet.

Momenter fra innledningen:

Overgangen fra tusenårs mål til bærekraftsmål innebar en fokusendring fra bistand og utviklingspolitikk til en felles agenda for alle land.

I november 2020 kom Riksrevisjonen med en rapport om Norges oppfølging av bærekraftsmålene. Kjernen av rapporten var en knusende kritikk av Norges innsats, som samsvarte med kritikken sivilsamfunnet hadde presentert i flere år.

I 2020 fikk Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) ansvaret for overordnet oppfølging og koordinering av arbeidet med bærekraftsmålene, og kommunal- og moderniseringsminister Nikolai Astrup ble «bærekraftsminister». I 2021 kom så endelig handlingsplanen for Norges oppfølging av bærekraftsmålene, *Mld.St. 40: Mål med mening*. Med tanke på at det har tatt over fem år fra 2030-agendaen ble vedtatt til planen kom, er den svak.

Fredag 10. september, tre dager før stortingsvalget, lanserte regjeringen Nasjonalt forum for bærekraftsmålene, som skal ledes av Statsministeren, og hvor fem andre ministre skal delta, sammen med bl.a. NHO, LO, Kommunenes sentralforbund (KS) og UN Global Compact Norge. ForUM representerer sivilsamfunnet i Nasjonalt forum. Både handlingsplanen og Nasjonalt forum har fått svært liten offentlig oppmerksomhet.

ForUM har hatt god kontakt med embetsverket i KMD siden ansvaret for bærekraftsmålene ble lagt dit. ForUM fikk ansvar for å koordinere sivilsamfunnets bidrag til den norske rapporten til høynivåmøtet om bærekraftsmålene (HLPF) i 2021, Voluntary National Review (VNR). Tidsfristene var korte, men ForUM og organisasjonene la mye arbeid i å bidra til VNR'en, og ForUM gikk også utenfor sin egen medlemsmasse for å trekke inn flere organisasjoner som jobber med ulike bærekraftsmål i Norge. Fra et sivilsamfunns-perspektiv er det svært positivt at KMD fulgte Finlands eksempel og viet en del av VNR-rapporten til sivilsamfunnets analyse av status på Norges oppfølging av hvert enkelt mål. ForUM og medlemsorganisasjonene har vært blant de sterkeste pådriverne både for handlingsplanen og Nasjonalt forum, og engasjementet i VNR-prosessen bidro nok til at ForUM nå har fått plass i Nasjonalt forum.

Handlingsplanen inneholder «målepunkt» for hvert enkelt bærekraftsmål. Det er et litt ullent begrep som både sier noe om målsettinger innenfor hvert mål eller delmål, og også skal si noe om hvor langt vi er kommet i å nå målet. Det tilsvarer ikke helt en indikator, som er det 2030-agendaen egentlig krever, men det er et skritt i den retningen.

Norge skårer godt på nasjonal oppfyllelse av målene, men dårlig på den såkalte spillover-effekter, som måler lands påvirkning av andre lands oppfyllelse av målene. Dette tilsier at Norge bør ha hovedfokus på de områdene der Norge har negativ innflytelse på andre land. Et viktig tiltak i planen er at offentlig virksomhet skal ha bedre rapportering for bærekraftsmålene. Dette er en god start.

Arbeidet med målepunkter har ikke vært inkluderende. Statistisk sentralbyrå (SSB) har nå fått i oppdrag å utvikle indikatorer videre, det er å håpe at sivilsamfunnet blir involvert i dette fremover.

Den tyske handlingsplanen inkluderer analyse av hvordan Tyskland påvirker andre land, og har også utviklet indikatorer på dette. Dette nivået mangler i Norge, og er noe som burde inkluderes her også.

Momenter fra samtalen i KISP

-Er det noen land vi kan se til når det gjelder kirkers involvering i arbeidet med handlingsplaner for bærekraftsmålene?

- Veldig bra om KISP og Den norske kirke er aktive på dette fremover

- Hvordan tenkes det om en post 2030-agenda?

- ForUMs spilte blant annet inn at ansvaret bør flyttes til Statsministerens kontor. Ifølge signaler fra

Ap og Sp kan dette bli aktuelt. Spilte også inn at Handlingsplanen må styrkes, og Nasjonalt forum må få et sekretariat og tilstrekkelig ressurser.

- Vi kan uttale oss om handlingsplan til ny regjering, ta for gitt at de vil jobbe ut fra den. Hvis de så trekker planen tilbake, må vi respondere på det når det kommer.
- Hvordan Norge påvirker andre land viktig. Her er det mange tema.
- Sivilsamfunnet er under press globalt. Kirken fins mange steder og har ofte i litt større grad rom til å mene noe. Vi kan utfordre kirker til å gi sivilsamfunnet en stemme.
- Vi vil spille inn at Norge må støtte sivilsamfunnet. Danmark var tydeligere på dette enn Norge på HLPF 2021. Norge ønsker vanligvis å være tydelig på dette, og ForUM/norsk sivilsamfunn vil fortsette å utfordre de på det.
- Har ForUM gitt innspill på ministerposter ut fra samstemthetstematikker?
- Inn mot regjeringspartiene nå har ForUM hatt mest fokus på det strukturelle rundt arbeidet med bærekraftsmålene.
- Aktuelle tema på samstemthet er blant annet: Styrking av åpenhetsloven, våpeneksport, forbruk/klima/natur, vannressurser, klima generelt.

KISP 20/21 Orienteringssaker

Vedtak:

Sakene ble tatt til orientering.

KISP 21/21: Supplerende valg til KISP AU

Vedtak:

KISP valgte Kåre Eriksen til å sitte i KISP AU.

KISP 22/21: Eventuelt

Det var ingen eventuelt-saker.

KISP 23/21: Møteplan

Vedtak:

KISP vedtok følgende møteplan for de tre neste KISP-møtene:

- 3. desember, Oslo

Hovedtema: teknologi, autonome våpen og Afghanistan/krigen mot terror

Andre tema: handlingsplan for bærekraftsmålene (2. gangs behandling)

- 20. januar, Oslo

Hovedtema: Ulikhet

Forslag til vinklinger, tema ulikhet:

- Hvordan bruke åpenhetsloven inn mot kirken
- Skatteflukt

21. april

Hovedtema: ?

KISP 24/21 Møteevaluering

- Viktig å ha nok tid til samtale og diskusjon, og særlig når man har uttalelser
- Bruke mindre tid på eksterne innledere